

VODARSTVO IN VZDRŽEVANJE VODNE INFRASTRUKTURE V SLOVENIJI

WATER MANAGEMENT AND MAINTENANCE OF WATER INFRASTRUCTURE IN SLOVENIA

asist. mag. Jošt Sodnik, univ. dipl. inž. grad.

jost.sodnik@vgp-kranj.si

Vodnogospodarsko podjetje, d. d., Kranj, Mirka Vadnova 5, 4000 Kranj
in Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana

prof. dr. Matjaž Mikoš, univ. dipl. inž. grad.

matjaz.mikos@fgg.uni-lj.si

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo
Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana

Strokovni članek

UDK 556.18(497.4)

Povzetek | Najprej je predstavljen sistem javne gospodarske službe na področju urejanja voda. Sledi mu pregled vzdrževalnih del, opravljenih na vodni infrastrukturi v preteklih letih na območju zgornje Save, kjer je koncesionar Vodnogospodarsko podjetje, d. d., iz Kranja. Pregledno so prikazana opravljena sanacijska dela po poplavah septembra 2007, decembra 2009 in septembra 2010; predstavljeni so posamezni tipi ukrepov in njihov vpliv na izboljšanje poplavne varnosti na obravnavanem območju. Podan je kritičen pogled na obstoječo ureditev zagotavljanja poplavne varnosti in izvajanje javne gospodarske službe na področju urejanja voda.

Ključne besede: javna gospodarska služba, koncesija, poplave, redno vzdrževanje, urejanje vodotokov, vodarstvo

Summary | First, the system of public utilities in the field of water management is presented. Then, an overview of maintenance works, executed on water infrastructure in the last years for the upper Sava river basin, where the concessionaire is the Water Company d.d. Kranj, is given. Also the overviews of executed mitigation works after the September 2007, December 2009, and September 2010 floods, respectively, are shown. Furthermore, the individual types of measures and their impact on improving flood safety in the investigated area are shown. A critical look on the existing arrangement of assuring flood safety and executing public utilities in the field of water management concludes the paper.

Key words: concession, floods, public utilities, regular maintenance, river engineering, water management

1 • UVOD

Poplavna varnost in z njo povezana ogroženost naravnega in grajenega okolja ter urbanega prostora je zelo kompleksno vprašanje in je povezano s številnimi dejavniki. Poleg strokovnega prostorskega planiranja in investicij v gradnjo vodne infrastrukture

za varstvo pred poplavami je pomemben dejavnik tudi opravljanje vzdrževalnih del na obstoječi vodni infrastrukturi. Osnovni namen vzdrževalnih del sicer ni neposredno zagotavljanje poplavne varnosti, je pa lahko njihovo strokovno načrtovanje in izvajanje v

zadostnem obsegu pomemben dejavnik pri zmanjševanju poplavne nevarnosti. O poplavni nevarnosti v Sloveniji revija Gradbeni vestnik ne poroča prav pogosto, čeprav so poplave nesporno pomembna naravna nevarnost v Sloveniji (glej npr. (Mikoš, 2004)), in v skladu z Evropsko direktivo o poplavah je država dolžna ustrezno upravljati poplavna tveganja (Mikoš, 2007).

V Sloveniji je opravljanje vzdrževalnih del na vodotokih urejeno s koncesijami za področje urejanja voda, ki jih predvideva Zakon o vodah (v modernizirani obliki sprejet leta 2002). Na

podlagi priprave letnega plana izbrani koncesionar in koncedent podpišeta letni dodatek h koncesijski pogodbi, s katerim je definiran vsebinski in finančni načrt za tekoče leto.

Med vzdrževalna dela po Zakonu o graditvi objektov uvrščamo tudi sanacijski ukrep po poplavih oziroma izrednih dogodkih. Po tem kratkem uvodu pojdemo po vrsti.

2 • SISTEM VODARSTVA V SLOVENIJI

V Sloveniji je krovna državna ustanova na področju upravljanja voda ministrstvo za kmetijstvo in okolje (MKO). V okviru MKO deluje Agencija RS za okolje (ARSO), ki je upravljevec vodotokov in organ v postopku pridobivanja vodnih soglasij za posege v vodni in priobalni prostor. Opravljanje vzdrževalnih del in drugih nalog s področja upravljanja voda je urejeno s koncesijskimi pogodbami za posamezna povodja. Povodij, na katerih je podeljena koncesija, je osem (slika 1). Naloge, podeljene s koncesijskimi pogodbami, ureja Pravilnik o vrstah in obsegu obveznih državnih gospodarskih javnih služb urejanja voda (Pravilnik, 2006). S tem pravilnikom so določene vse naloge, ki jih opravlja koncesionar na področju urejanja voda.

Naloge so naslednje:

- obratovanje in vzdrževanje vodne infrastrukture, namenjene ohranjanju in uravnavanju vodnih količin ter varstvu pred škodljivim delovanjem voda,
- spremljanje stanja vodne infrastrukture, namenjene ohranjanju vodnih količin ter varstvu pred škodljivim delovanjem voda,

- izvajanje izrednih ukrepov v času povečane stopnje ogroženosti zaradi škodljivega delovanja voda,

- vzdrževanje vodnih in priobalnih zemljišč celinskih voda in morja.

Pravilnik prav tako določa:

- vrste izrednih ukrepov, način njihovega izvajanja in delovanja javne službe v času povečane stopnje ogroženosti zaradi škodljivega delovanja voda in

- pogoje za nastanek in prenehanje povečane stopnje ogroženosti zaradi škodljivega delovanja voda ter način njune objave.

Koncesija se podeljuje s koncesijsko pogodbo. Pogodbo podpišeta koncedent MKO in izbrani koncesionar.

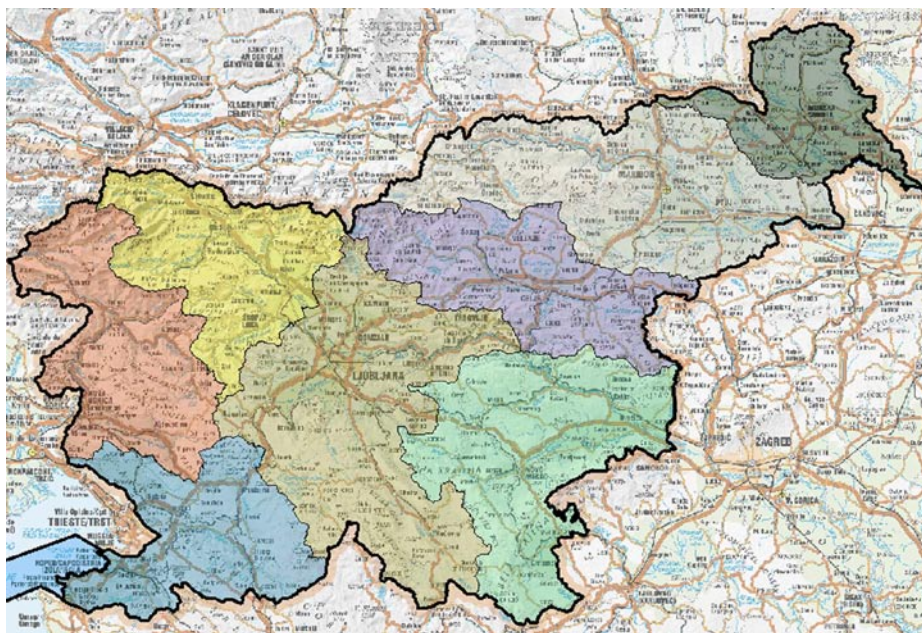
Na današnje razmere v vodarstvu posredno vpliva tudi ureditev vodarstva pred letom 1991, ko je:

- a) upravljavski sistem predstavljala Zveza vodnih skupnosti Slovenije (ZVSS), sestavljena iz Območnih vodnih skupnosti (OVS), ki so delovale na svojih vodnih območjih kot samoupravne interesne skupnosti (SIS)

za področje vodnega gospodarstva, ter za izvajanje strokovnih nalog oblikovana Uprava za vodno gospodarstvo Slovenije in so b) izvajalski sistem predstavljala vodnogospodarska podjetja (VGP) kot delovne organizacije posebnega družbenega pomena, ki so poleg izvajanja rednega in investicijskega vzdrževanja opravljale tudi določene strokovne naloge za OVS, niso pa denimo izdajale vodnogospodarskih soglasij.

Po spremembi sistema leta 1991 se je sistem vodarstva spreminjal postopoma, saj je šele leta 2002 bil sprejet nov Zakon o vodah (Zakon, 2002b). V vmesnem času se je z ukinitvijo samoupravnih interesnih skupnosti (za vodno gospodarstvo torej OVS) njihovo delo preneslo na ministrstvo, pristojno za vode (razne agencije in izpostave ministrstva na vodnih območjih), izvajalske organizacije (VGP) pa so se lastnile in preoblikovale skladno z Zakonom o lastniškem preoblikovanju podjetij in Zakonom o gospodarskih javnih službah (Zakon, 1993) v gospodarske družbe. Zakon o vodah je omogočil ureditev izvajanja javne službe urejanja voda, zato je Vlada RS leta 2003 sprejela dve področni uredbi ((Uredba, 2003a), (Uredba, 2003b)). Sedaj pa pogledimo podrobneje potek spreminjanja ureditve izvajanja javne službe urejanja voda.

V letih privatizacije je država javna vodnogospodarska podjetja postopoma prodala (v nekaterih podjetjih je obdržala lastniški delež – 25 %), določen delež je ostal v upravljanju paradržavnih skladov (KAD, SOD in Modra zavarovalnica), večinski delež pa se je odprodal pravnim osebam zasebnega prava ali posameznikom. Takih javnih podjetij je bilo osem (VGP Mura, VGP Drava, VGP Novo mesto, VGP Nivo Celje, VGP Ljubljana – Hidrotehnik, VGP Kranj, VGP Soča in VGP Koper). Leta 2002 se je večina strokovnega kadra iz javnih služb VGP-jev prežeposlila na območne pisarne ARSO, kjer naj bi bili opravljal strokovne naloge, vodnogospodarska podjetja pa naj bi bila samo še operativno opravljala dela. Podjetja so po odprodaji večinskega državnega deleža iz javnih podjetij postala gospodarske družbe in tudi zaradi pomanjkanja sredstev za vzdrževanje sta dve od njih propadli (VGP Koper in VGP Soča). Koncesij-

Slika 1 • Osem koncesijskih območij v Sloveniji na področju vodarstva (Vir: spletni Atlas okolja)

ske naloge na teh območjih so prevzela druga podjetja (VGP Hidrotehnik na območju Soče, VGP Drava pa na območju Jadranskega morja s pripadajočimi rekami). Vsa vodnogospodarska podjetja so se skozi leta zmanjševanja sredstev, namenjenih za vzdrževanje, delno preoblikovala in se specializirala za druge vrste nizkih gradenj (komunalna infrastruktura, ceste in druge nizke gradnje). Vodar-ska dela oziroma delež vzdrževalnih del je vztrajno padal in na koncu pomenil manj kot 10 % celotnega prometa vodnogospodarskih podjetij. Za obdobje 1986 do 1998 je bilo izračunano, da so se sredstva za gospodarjenje z vodami zmanjšala z 0,71 % na 0,07 % BDP, pri čemer je bil zaznan padec s 50 % na 8,5 %, primerjano s sredstvi, namenjenimi

v državah EU (Umek, 1998). Od zaključka te analize se stanje in trend nista spremenila. Tako zmanjšanje sredstev in prezaposlovanje kadrov v administrativne državne službe je pomenilo velik udarec za vodnogospodarsko stroko, saj se je z zmanjševanjem sredstev upočasnjevalo pridobivanje izkušenj operativnega kadra, enako pa tudi strokovnega, saj je bilo dela za inženirsko stroko premalo, da bi pomenilo izziv in tudi motivacijo za strokovni razvoj in izobraževanje. Z zmanjšanjem sredstev pa se ni zmanjševalo kopičenje dotrajanih objektov in poškodovanih odsekov vodotokov. Davek tega zmanjševanja sredstev se odraža tudi ob poplavih. Trenutno je sistem podeljevanja koncesij v prenovi, saj je pripravljena Uredba o načinu

izvajanja obveznih gospodarskih javnih služb na področju urejanja voda in koncesijah teh javnih služb (Uredba, 2010), ki na novo definira sistem podeljevanja in sistem usklajuje z Zakonom o javnem naročanju in koncesijsko razmerje definira kot javnonaročniško javno-zasebno partnerstvo po zakonu o javno-zasebnem partnerstvu.

Sicer se vsako leto v okviru strokovnih nalog javne službe pripravi letni plan vzdrževalnih del na vodni infrastrukturi in na obalnih ter priobalnih zemljiščih. Tak seznam se pripravi na podlagi spremljanja stanja in ogledov poškodovanih odsekov vodotokov. Letni plan je priloga letnega dodatka, ki se vsako leto podpiše kot priloga h koncesijski pogodbi.

3 • VZDRŽEVALNA DELA

3.1 Definicija vzdrževalnih del

Zakon o graditvi objektov (Zakon, 2002a) je v 2. členu določal, da so vzdrževalna dela izvedba del, s katerimi se ohranja objekt v dobrem stanju in omogoča njegova uporaba, obsegajo pa redna vzdrževalna dela, investicijska vzdrževalna dela in vzdrževalna dela v javno korist.

- Redna vzdrževalna dela pomenijo izvedbo manjših popravil in del na objektu ali v prostorih, ki so v objektu, kot so prepletkanje, popravilo vrat, oken, zamenjava poda, zamenjava stavbnega pohištva s pohištvo enakih dimenzij in podobno, ter s katerimi se ne spreminja zmogljivost inštalacij, opreme in tehnoloških naprav, ne posega v konstrukcijo objekta in tudi ne spreminja zmogljivosti, velikosti, namembnosti in zunanjega videza objekta.
- Investicijska vzdrževalna dela pomenijo izvedbo popravil, gradbenih, inštalacijskih in obrtniških del ter izboljšav, ki sledijo napredku tehnike, z njimi pa se ne posega v konstrukcijo objekta in tudi ne spreminja njegove zmogljivosti, velikosti, namembnosti in zunanjega videza, inštalacije, napeljave, tehnološke naprave in oprema pa se posodobijo oziroma opravijo druge njihove izboljšave.
- Vzdrževalna dela v javno korist pomenijo izvedbo takšnih vzdrževalnih in drugih del, za katera je v posebnem zakonu ali pred-

pisu, izdanem na podlagi takšnega posebnega zakona, določeno, da se z namenom zagotavljanja opravljanja določene vrste gospodarske javne službe lahko spremeni tudi zmogljivost objekta in z njo povezana njegova velikost.

Navedene določbe so bile z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o graditvi objektov (Zakon, 2012) spremenjene.

3.2 Vzdrževalna dela na področju urejanja voda

Definicija vzdrževalnih del, podana v prejšnjem odstavku, je najbolj primerna za objekte visokogradnje, potencialno za ceste. Manj je primerna za področje vodarstva, kjer definicija vzdrževalnih del ni vedno tako preprosta in je s tem pogosto kamen spotike pri različnih deležnikih.

Redna vzdrževalna dela na vodotokih vključujejo vzdrževanje obstoječe vodne infrastrukture, vzdrževanje brežin vodotokov, ki vsebuje tako sečnjo in košnjo obrežne zarasti kot tudi zavarovanje brežin na območju erozijskih poškodb in stabilizacijske ukrepe na vodotokih. V področje vzdrževanja spada tudi čiščenje zaplavnih pregrad, vzpostavljanje pretočnosti strug z odstranjevanjem nanosov plavin. Sanacijska dela po poplavih spadajo med vzdrževalna dela v javno korist. V zadnjih letih, od poplav septembra 2007 naprej, ta

vrsta vzdrževalnih del predstavlja pomemben in na večini vodotokov večinski delež opravljenih del na področju vzdrževanja. Ujma v septembru 2007 je močno prizadela večino območja severne Slovenije (Žagar, 2007), najhuje pa je bilo na območju Gorenjske in zgornje Primorske. Na zgornji Savi je bilo največ škode na območju Železnikov (Klabus, 2007) in Kroke (Sodnik, 2007). Prizadeta pa so bila tudi povodja Savinje (Fazarinc, 2007), Drave (Kuzmič, 2007) in Soče (Podobnik, 2007). Sanacijski ukrepi najpogostejše obsegajo sanacijo erozijskih poškodb na brežinah vodotokov, stabilizacijo nivelete, ki je po visokih vodah poglobljena, sanacije erozijskih žarišč v zaledju hudournikov in zaustavljanje plavin pod takimi povirnimi žarišči.

Tretja vrsta vzdrževalnih del so investicijska vzdrževalna dela, ki se financirajo iz vodnega sklada RS, skladno z Zakonom o vodah. Črpanje teh sredstev je bilo v zadnjih letih na področju vodarstva zelo omejeno in je bilo usmerjeno predvsem v gradnjo verige hidroelektrarn na spodnji Savi. Ta problematika presega meje tega prispevka, zato podrobneje ni obravnavana.

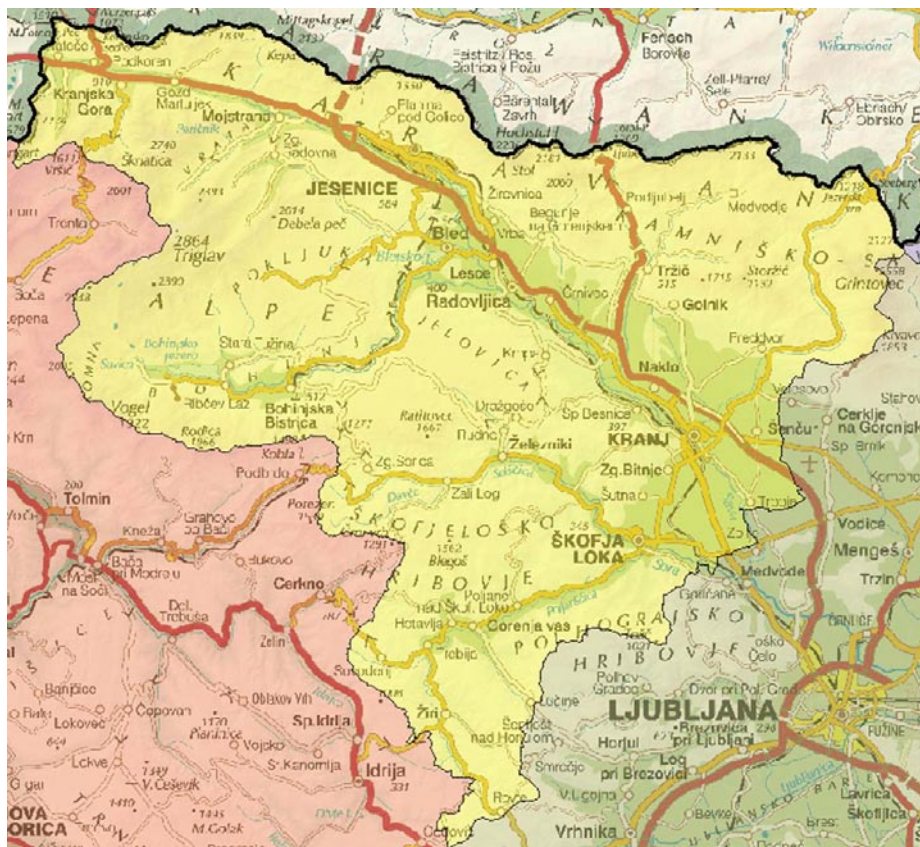
Namen vzdrževalnih in sanacijskih del ni zagotavljanje poplavne varnosti. Poplavna varnost je predmet investicij v vodno infrastrukturo in ustreznega prostorskega načrtovanja. Poudariti pa je treba pozitiven vpliv kvalitetno in strokovno opravljenih vzdrževalnih del na poplavno varnost. Več o izvedenih delih v zadnjem obdobju in o pozitivnem vplivu posameznih ukrepov je podano v naslednjih poglavjih.

4 • VZDRŽEVALNA DELA NA OBMOČJU ZGORNJE SAVE V PRETEKLIH LETIH

V nadaljevanju so predstavljena opravljena vzdrževalna dela na območju zgornje Save (slika 2), ki obsega od sotočja Sore in Save v Medvodah navzgor celotna povodja Sore, Poljanske Sore, Selške Sore, Save Bohinjke, Save Dolinke, Save, Tržiške Bistrice in Kokre, vključno z vsemi hudourniškimi pritoki. Omejeno območje upravlja MKO-ARSO, oddelek območja zgornje Save, koncesionar pa je podjetje Vodnogospodarsko podjetje, d. d., iz Kranja.

Podan je finančni in količinski pregled opravljenih del za obdobje 2008–2012. V tem obdobju so se izvajali redna vzdrževalna dela po letnem programu in sanacijski programi po poplavih septembra 2007, decembra 2009 in septembra 2010. Novembra 2012 so sledile nove poplave, a do oddaje tega prispevka sanacijski program še ni bil sprejet. Takoj po poplavih so se na vseh prizadetih območjih opravljala interventna dela. Redna vzdrževalna dela so se opravljala po rednem letnem programu, sanacijski programi pa so se izvajali na podlagi dodatkov h koncesijski pogodbi. Sanacijski programi se potrjujejo s sklepom Vlade RS. Tako redna dela kot sanacijski programi se financirajo iz proračuna RS in so zato med izvajanjem podvrženi rebalansom in s tem pogosto zmanjšanju sredstev.

Primerjalni preglednici 1 in 2 prikazujeta porabljena sredstva za redno vzdrževanje, strokovne naloge v okviru opravljanja javne službe in sredstva za izvedbo sanacijskih ukrepov po poplavih. Že primerjava zneskov in števila lokacij pokaže na to, da so redna vzdrževalna dela opravljena v zelo majhnih obsegi na posamezni lokaciji. Pri rednih vzdrževalnih delih hiter izračun pokaže, da je povprečna vrednost del 25.000 evrov za objekt, medtem ko enaka primerjava pri sanacijskih ukrepih pokaže vrednost 105.000 evrov. Ta razlika je posledica dejstva, da se s sanacijskimi ukrepi obravnava večje odseke in sanira večje objekte oziroma več objektov hkrati. Dolgoletno pomanjkanje in stalno krčenje sredstev za redno vzdrževanje je privedlo do dejstva, da se je na neki način s sanacijskimi programi »kompenziralo« pomanjkljivo vzdrževanje v preteklih letih. Veliko objektov je bilo pred visokimi vodami že zrelih za obnovo, pa ni bilo zagotovljenih sredstev. Enako velja za čiščenje zaplavnih pregrad na hudournikih, ki so lahko ključnega pomena za razmere v primeru visokih voda.

Slika 2 • Koncesijsko območje zgornje Save (Vir: spletni Atlas okolja)

Leto	Sredstva za izvedbo	Sredstva za strokovne naloge
2008	949.662 € (39 lokacij)	247.519 €
2009	770.718 € (31 lokacij)	425.360 €
2010	1.072.374 € (34 lokacij)	313.716 €
2011	777.736 € (28 lokacij)	289.495 €
2012	559.259 € (18 lokacij)	262.346 €

Preglednica 1 • Pregled opravljenih rednih vzdrževalnih del v obdobju 2008–2012 (Vir: VGP, d. d., Kranj)

Leto	Predhodni delni sanacijski program po poplavih sept. 2007	Sanacijski program po poplavih sept. 2007	Sanacijski program po poplavih dec. 2009	Sanacijski program po poplavih sept. 2010
2008	2.190.000 € (28 lokacij)	2.550.885 € (10 lokacij)		
2009		4.182.034 € (33 lokacij)		
2010		1.059.662 € (8 lokacij)	6.999.087 € (20 lokacij)	
2011		2.060.000 € (20 lokacij)	2.508.000 € (20 lokacij)	738.000 € (7 lokacij)
2012		713.096 € (11 lokacij)	584.870 € (7 lokacij)	

Preglednica 2 • Pregled opravljenih sanacijskih ukrepov v obdobju 2008–2012 (Vir: VGP, d. d., Kranj)

5 • PRIMERI OPRAVLJENIH VZDRŽEVALNIH DEL

Sanacijska dela po poplavih se opravljajo skladno s sprejetim programom sanacije, potrjenim s sklepom Vlade RS. Za vsako lokacijo se pripravi projekt vzdrževalnih del, ki je v bistvu projekt za izvedbo PZI, ki se potrdi na interni reviziji ARSO. Na varovanih območjih je treba, kljub temu da gre za vzdrževalna dela, pridobiti mnenje Zavoda RS za varstvo narave, ki je podlaga za izdajo dovoljenja za poseg v naravo. Na območju Nature 2000 je treba pridobiti tudi mnenje Zavoda za ribištvo RS. Več o postopkih pridobivanja soglasij in s tem postopkom povezani težavami je napisano v naslednjem poglavju.

V nadaljevanju prikazujemo tri primere izvedenih sanacijskih ukrepov in opisujemo

pozitiven vpliv vsakega izmed njih na vodni režim. V podporo pisnemu delu prikazujemo za vsako lokacijo posnetek stanja po poplavih (pred opravljanjem sanacijskih del in po dokončanju sanacijskih del).

5.1 Hudournik Češnjica skozi naselje Rudno

Opravljen dela: stabilizacija struge s pragovi, izvedba obrežnega zavarovanja za zavarovanje brežine in stabilizacijo usada, dimenzioniranje struge na prevajanje visokih voda. Opravljeno maja 2008, vrednost sanacije 86.232 evrov z DDV (sliki 3 in 4).

Vpliv opravljenih del na poplavno varnost: zmanjšan padec nivoje struge, ki zmanjšuje erozijsko moč vode, zavarovanje brežin, ki

preprečuje sproščanje plavin in s tem odlaganje na dolvodnih odsekih, ustrezen pretočni profil struge, ki zagotavlja poplavno varnost na obravnavanem odseku.

5.2 Hudournik Dašnjica v Podlonku

Opravljen dela: stabilizacija nivoje struge hudournika s prečnimi objekti. Opravljeno septembra 2008, vrednost sanacije 107.507 evrov z DDV (sliki 5 in 6).

Vpliv opravljenih del na poplavno varnost: zmanjšan padec nivoje struge, ki zmanjšuje erozijsko moč vode, stabilizirane brežine, preprečevanje sproščanja plavin, ki bi ob povečanih pretokih lahko ogrožale pretočnost dolvodnih profilov struge.

5.3 Nidrarska grapa v Podroštu

Opravljen dela: sanacija struge, obrežna zavarovanja, dimenzioniranje pretočnega pro-

Slika 3 • Poškodovana struga hudournika Češnjica skozi naselje Rudno pred sanacijo (Vir: arhiv VGP, d. d., Kranj)

Slika 4 • Struga hudournika Češnjica skozi naselje Rudno po dokončanju sanacijskih del (Vir: arhiv VGP, d. d., Kranj)

Slika 5 • Poškodovana struga hudournika Dašnjica v Podlonku pred sanacijo (Vir: arhiv VGP, d. d., Kranj)

Slika 6 • Struga hudournika Dašnjica v Podlonku po dokončanju sanacijskih del (Vir: arhiv VGP, d. d., Kranj)

Slika 7 • Poškodovana struga hudournika Nidrarska grapa v Podroštu pred sanacijo (Vir: arhiv VGP, d. d., Kranj)

Slika 8 • Struga hudournika Nidrarska grapa v Podroštu po dokončanju sanacijskih del (Vir: arhiv VGP, d. d., Kranj)

fila, zaustavljanje plavin na izteku grape in nad naseljem. Opravljeno septembra 2008, vrednost sanacije 131.842 evrov z DDV (slike 7, 8 in 9).

Vpliv opravljenih del na poplavno varnost: erozijsko stabilna brežina, ustrezen pretočni profil za prevajanje visokih voda, zaustavitev plavin nad naseljem in preprečevanje zasipavanja struge dolvodno.

Slika 9 • Nova pregrada za zaustavljanje plavin na hudourniku Nidrarska grapa nad naseljem Podrošt (Vir: arhiv VGP, d. d., Kranj)

6 • TEŽAVE PRI OPRAVLJANJU VZDRŽEVALNIH DEL

Zakon o graditvi objektov (Zakon, 2002a) v 6. členu določa, da se lahko redna vzdrževalna dela, investicijska vzdrževalna dela in vzdrževalna dela v javno korist začnejo izvajati brez gradbenega dovoljenja, vendar ne smejo biti v nasprotju s prostorskimi akti. Problem vzdrževalnih del na področju urejanja voda je prepletenost interesov in veliko število deležnikov v istem prostoru. Preprosto povedano, voda teče po strugi in ob visokih voda

poplavlja, nanaša plavine, odnaša brežine, hkrati pa v tej vodi ob normalnih razmerah živijo ribe in drugi vodni živelj. Obrežna zarast lahko v skrajnem premeru zmanjša pretočnost struge vodotoka tudi za 40 do 50 % in je lahko zelo pomemben dejavnik pri zagotavljanju pretočnosti struge in hkrati pri zmanjševanju poplavne nevarnosti. Z drugega vidika pa omenjena zarast pomeni življenjski prostor za različne vrste ptic. Poleg tega so območja

vodotokov ponekod vključena v varovana območja Nature 2000, so del Triglavskega narodnega parka ali pa so označena kot naravne vrednote.

Zgoraj opisana dejstva so še bolj težavna, ker vsako od teh področij ureja področna zakonodaja, ki pa je medsebojno neusklajena oziroma dopušča preveč možnosti za različna tolmačenja.

Urejanje voda določata Zakon o vodah (Zakon, 2002 b) in Zakon o graditvi objektov (Zakon, 2002a), kjer je določena definicija vzdrževalnih del, podana v enem od prejšnjih poglavij. Varstvo narave določa Zakon o var-

stvu narave (ZON; UL RS 56/1999), ribištvo Zakon o sladkovodnem ribištvi (ZSRib UL RS 60/2006), gnezdenje ptic pa Zakon o divjadi in lovstvu (ZDLov – 1UL RS 16/2004). Dolga leta sta bili področji okolja in kmetijstva ločeni, kljub trenutni ureditvi znotraj MKO, pa je še vedno potrebna jasna uskladiitev zahtev, dejstev in pa predvsem skupnega interesa pri upravljanju voda in zagotavljanju poplavne varnosti. Kljub potencialu za boljše usklajenost med različnimi deležniki le-te v času pisanja tega prispevka še ni zaznati.

Sicer se glavna težava pri izvajanju del pojavi pri tolmačenju pojma vzdrževalnih del. Definicija v Zakonu o graditvi objektov je jasna, vendar jo je težje uporabiti na primeru vzdrževalnih del na vodotokih. Enako je pri sanacijskih delih oziroma vzdrževalnih delih v javno korist. Namen sanacije je povrnitev objekta ali lokacije v prvotno stanje. Vprašanje pa je, kako povrniti v prvotno stanje erodirano brežino, aktiven zemeljski plaz ali aktivno erozijsko žarišče. V vseh teh primerih je treba zgraditi obrežno zavarovanje ali stabilizacijske objekte na hudourniku, na plazu pa podporne konstrukcije. Po Pravilniku o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja je treba tudi za vzdrževalna dela na vodotokih znotraj varovanih območij pridobiti dovoljenje za poseg v naravo, ki ga skladno s tem pravilnikom in prilogo 10 tega pravilnika izda pristojna upravna enota. Upravna enota dovoljenje izda na podlagi mnenja območne pisarne Zavoda RS za varstvo narave. V tem postopku je prvi problem dolgotrajnost postopka, drugi pa različno razumevanje pojma vzdrževalnih del. Včasih se namreč zgodi, da v upravni enoti referenti po pregledu dokumentacije ugotovijo, da je treba za izvedbo predlaganih vzdrževalnih

del pridobiti gradbeno dovoljenje, saj gre po njihovem mnenju za gradnjo objektov.

Enak problem je pri pridobivanju mnenja Zavoda RS za varstvo narave. Praksa kaže, da velikokrat po njihovem mnenju vzdrževanje pomeni samo čiščenje zarasti, košnjo trave in potencialno čiščenje nanosov. Vsako obrežno zavarovanje smatrajo kot gradnjo, ne kot opravljanje vzdrževalnih del. Z mnenji ZRSVN se pogosto posega v projektne rešitve glede obrežnih zavarovanj in drugih tehničnih rešitev, pri čemer pa celotna projektantska odgovornost ostane pri projektantu in odgovornem projektantu načrta.

Na področju prepletanja opravljanja vzdrževalnih del in ribištva je problem največji pri zagotavljanju prehoda rib. 19. člen Zakona o sladkovodnem ribištvi (ZSRib UL RS 60/2006) zahteva, da se zagotovi prehod rib na vseh objektih, zgrajenih v ribiškem okolišju. Omenjena zahteva je najbolj problematična pri gradnji hudourniških pregrad, saj je zaradi njihove lege in načina obratovanja izgradnja prehoda za ribe pogosto nemogoča. Tudi sicer gradnja prehodov za ribe na hudournikih ni praksa niti v sosednjih alpskih državah. Zagotavljanje prehoda za ribe lahko postane tudi finančni problem. Ko se ocenjuje škoda po poplavih (osnova za pripravo sanacijskega programa), se ocenjuje stroške sanacije objektov, ribja steza pa predstavlja dodatek na objektu, ki v popisu škode ni predviden. Ker pristojni organi s področja ribištva včasih vztrajajo pri izgradnji prehoda za ribe, vir financiranja dodatnih del pa ni zagotovljen, lahko take spremembe na koncu privedejo do opuščanja saniranja nekaterih poškodovanih odsekov ali objektov.

Poseben problem pa so obdobja, ko dela sploh lahko izvajajo. V vseh vodotokih so prisotne ribe in drugi živelj. Vse vrste rib imajo svoja drstivna obdobja. Na brežinah raste zarast, kjer gnez-

dijo ptice. Vsi ti procesi omejujejo opravljanje vzdrževalnih del. Ob doslednem upoštevanju vseh omejitev je možno vzdrževalna dela izvajati samo nekaj mesecev v letu, pri čemer je treba poudariti, da sta za operativno izvajanje del najpomembnejša dejavnika vodostaj in količina vode v vodotoku.

Poleg vseh administrativnih težav dejansko največjo težavo za kakovostno in po obsegu primerno izvajanje vzdrževalnih del predstavlja zagotavljanje financiranja. Vzdrževalna dela na vodotokih se financirajo iz proračuna, višina sredstev pa je zadnja leta zelo nizka. Večkrat se poudarja, da z današnjimi sredstvi ne moremo niti vzdrževati objektov, ki so jih pred desetletji z vzdrževalnimi deli zgradili na vodotokih. Kot je že bilo zapisano v enem od prejšnjih poglavij, se s sanacijskimi deli deloma nadomešča preskromno vzdrževanje v preteklih letih. Višina sredstev, namenjenih za vzdrževanje vodne infrastrukture, bi se morala določati na podlagi ocene vrednosti infrastrukture. Vrednost celotne vodne infrastrukture v Sloveniji ni določena ali se pojavlja vrednost 800 milijonov evrov, kar pa je glede na škode v zadnjih poplavih, ki so v posameznih dogodkih dosegale vrednosti 200 milijonov evrov in več, očitno bistveno podcenjena vrednost. Poleg tega se je predvsem v zadnjih letih večkrat zgodilo, da je bil med izvajanjem del sprejet rebalans proračuna, ki je povsem spremenil plane za izvedbo. Najbolj očitna taka poteza je bil rebalans proračuna v juliju 2010, ko je rebalans »odnesel« celotna sredstva za sanacijo. Celo vsa tista dela, ki so se že opravila, naj bi se bila financirala iz rednih sredstev. To bi na območju zgornje Save pomenilo praktično konec vseh vzdrževalnih del do konca leta 2010 (pet mesecev). K sreči se je kasneje predlog nekoliko omilil in omogočil izvedbo najnujnejših del in zaključek že začelih odsekov.

7 • SKLEP

Ponovno je treba poudariti, da vzdrževalna dela niso namenjena zagotavljanju poplavne varnosti, lahko pa pomembno izboljšajo stanje v vodotokih ob povečanih pretokih. Kako pomembna je lahko vloga vzdrževalnih del, se je izkazalo v primeru Železnikov med božičnimi poplavami decembra 2009. Od začetka leta 2008 so se na območju Železnikov intenzivno opravljala sanacij-

ska dela. Glavnina del se je izvedla na hudourniških pritokih Selške Sore. Kombinacija taljenja snega in intenzivne padavine so povzročile poplave 25. in 26. decembra 2009. Na območju Železnikov sta bila tip in intenziteta dogodka precej različna kot septembra 2007, ampak vseeno so opravljena dela pokazala na pravilno in strokovno izvedbo. V zaplavljenih objektih na hudourniških

pritokih (Dašnjica, Češnjica, Plenšak, Nidarska grapa, Davča ...) se je zadržalo več tisoč kubičnih metrov plavin, ki bi drugače potovale dolvodno in se odločile na odsekih z manjšim padcem (središče Železnikov) in povzročile zmanjšanje že tako poddimenzioniranega pretočnega profila struge Selške Sore.

Ob katastrofalnih poplavih se vedno postavljajo vprašanja o ustreznosti vzdrževanja, redko pa se kdo vpraša, koliko je bilo za to namenjenih sredstev. Po poplavih pristojni ministri vedno obljubljajo povečanje sredstev za vzdrževanje, ki je zagotovo del preventive.

Preglednica 1 nazorno pokaže, da se kljub trem pomembnim visokovodnim dogodkom (september 2007, december 2009 in september 2010) višina sredstev ni bistveno spremenila. Skozi vsa leta se opravljata popis vodne infrastrukture in vodenje katastra. Namen tega je tudi ocena vrednosti celotne vodne infrastrukture, kjer se izvaja vzdrževanje. Trenutno tega podatka še ni, bo pa ta podatek dobra osnova za realno določanje višine sredstev, namenjenih za vzdrževanje. Pri tej oceni pa je treba biti pazljiv, saj je denimo vrednost 60 let starega obrežnega zavarovanja praktično nič, medtem ko sanacija takega zavarova-

nja lahko stane tudi več kot 100.000 evrov. Pri sanacijah se pogosto zgodi, da je strošek sanacije bistveno večji od vrednosti obstoječega objekta.

Zelo pomembno je zagotoviti zadostno in kontinuirano financiranje vzdrževalnih del poleg investicij v vodno infrastrukturo, katere primarni namen je zagotavljanje poplavne varnosti.

Nujna bi bila uskladitev zakonodaje oziroma zagotavljanje enotnega tolmačenja pojmov iz zakonov, ki se prepletajo na področju vodarstva ali izvajanja vzdrževalnih del na vodni infrastrukturi.

Poleg navedenih zaključkov velja omeniti pripravo novega sistema podeljevanja koncesij za opravljanje javne službe pri urejanju voda, v okviru katere se tudi izvajajo vzdrževalna dela. Pomemben cilj tega novega sistema bi moral biti poleg preglednosti poslovanja države predvsem zagotavljanje kontinuitete stroke. Vodarska stroka je zelo specifična in pogosto močno vezana na poznavanje določenega okolja in njegovih specifičnih lastnosti. Sistem bi moral zagotoviti dolgoročen razvoj vodarske stroke, ki bo ob vse več ekstremnih dogodkih lahko postala vitalnega pomena za obstoj in razvoj družbe.

8 • LITERATURA

- Fazarinc, R., Neurje 18. septembra 2007 na območju povodja Savinje, Mišičev vodarski dan 2007, povzeto po: <http://mvd20.com/LETO2007/R4.pdf>, 2007.
- Klabus, A., Visoke vode 18. septembra 2007 – že četrte poplave v povodju Selške Sore v zadnjih 17 letih, Mišičev vodarski dan 2007, povzeto po: <http://mvd20.com/LETO2007/R3.pdf>, 2007.
- Kuzmič, R., Visoke vode na porečju Drave 18. in 19. septembra 2007, Mišičev vodarski dan 2007, povzeto po: <http://mvd20.com/LETO2007/R5.pdf>, 2007.
- Mikoš, M., Upravljanje tveganj in nova Evropska direktiva o poplavnih tveganjih = Risk management and the new European directive on flood risks. Gradbeni vestnik, letnik 56, št. 11, 278–285, 2007.
- Mikoš, M., Brilly, M., Ribičič, M., Poplave in zemeljski plazovi v Sloveniji = Floods and landslides in Slovenia. Acta hydrotechnica, letnik 22, št. 37, 113–133, 2004.
- Podobnik, I., Batič, S., Stibilj, U., Srebrnič, T., Humar, N., Vremenska situacija ob poplavah 18. septembra 2007 – predstavitev dogodka na območju povodja reke Soče, Mišičev vodarski dan 2007, povzeto po: <http://mvd20.com/LETO2007/R6.pdf>, 2007.
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja, Uradni list RS 38/2010.
- Pravilnik o vrstah in obsegu obveznih državnih gospodarskih javnih služb urejanja voda, Uradni list RS 57/2006.
- Sodnik, J., Drobirski tok nad Kropo – poplave september 2007, Slovenski vodar 18, povzeto po: http://www.drustvo-vodarjev.si/SLIKE/04_SLOVENSKI_VODAR/SV18.pdf, 2007.
- Umek, T., Banovec, P., Trenutna institucionalna ureditev gospodarjenja z vodami v Republiki Sloveniji in trendi nadaljnega razvoja, Mišičev vodarski dan 1998, povzeto po: <http://mvd20.com/LETO1998/R20.pdf>, 1998.
- Uredba o načinu opravljanja obveznih državnih gospodarskih javnih služb na področju urejanja voda, Uradni list RS 42/03, 121/04 in 67/05, 2003a.
- Uredba o koncesiji za opravljanje obveznih državnih gospodarskih javnih služb na področju urejanja voda, Uradni list RS 42/03, 121/04 in 67/05, 2003b.
- Uredba o načinu izvajanja obveznih gospodarskih javnih služb na področju urejanja voda in koncesijah teh javnih služb, Uradni list RS 109/2010.
- Zakon o gospodarskih javnih službah, Uradni list RS 32/1993.
- Zakon o graditvi objektov, Uradni list RS 110/2002a.
- Zakon o vodah, Uradni list RS 67/2002b.
- Zakon o varstvu narave, Uradni list RS 56/1999.
- Zakon o sladkovodnem ribištvu, Uradni list RS 60/2006.
- Zakon o lovstvu in divjadi, Uradni list RS 16/2004, 2004.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o graditvi objektov (ZGO-1D), Uradni list RS, 57/2012.
- Žagar, M., Vremenska situacija ob poplavah 18. septembra 2007, Mišičev vodarski dan 2007, povzeto po: <http://mvd20.com/LETO2007/R1.pdf>, 2007.